

* * * *Cucuteni aujourd'hui*, Bibliotheca Memoriae Antiquitatis, II, Piatra-Neamț, 1996, 372 p., cu fig.

După o îndelungată întrerupere, Bibliotheca Memoriae Antiquitatis își reia seria aparițiilor cu volumul al doilea, intitulat *Cucuteni aujourd'hui*, editat de Gheorghe Dumitroaia și Dan Monah. Volumul cuprinde lucrările colocviului internațional *Cucuteni – un miracle dans l'Age de la Pierre. 110 ans de recherche depuis la découverte de l'habitat éponyme*, care a avut loc la Piatra Neamț între 17–18 iunie 1994. Pentru o mai bună receptare peste hotare a problematicii privind cultura Cucuteni – Tripolie, editorii au hotărât inițial ca lucrările să fie publicate doar în limbi de circulație internațională. Pe parcurs, din motive obiective, au fost incluse și lucrări în limba română.

În alocuțiunea de deschidere a colocviului (și a volumului de față), dl. Acad. Mircea Petrescu-Dîmbovița a ținut să precizeze importanța manifestării de la Piatra Neamț, prima care permitea schimbul util de opinii și informații asupra fenomenelor din cadrul culturii Cucuteni–Tripolie între specialiștii români, ucraineni, basarabeni și ruși, precum și problemele de actualitate care se ridică în fața cercetărilor viitoare. De altfel, tot la Piatra Neamț s-au ținut, în anul 1984, o parte din lucrările sesiunii științifice *La civilisation de Cucuteni en contexte Européen*, orașul de la poalele Ceahlăului fiind astfel recunoscut ca un centru de referință în cercetarea culturii Cucuteni.

Tematica vastă a lucrărilor publicate în volumul de față privește istoricul cercetărilor complexului Cucuteni–Tripolie, cronologia și sincronismele culturale pe baza „importurilor”, aspecte ale culturii materiale, fenomenele religioase; sunt prezentate, de asemenea, studii ce privesc fenomenele Cucuteni–Tripolie din perspectiva unor discipline conexe: arheobotanică, arheozoologică, statistică, etnologie etc.

Aspecte legate de istoricul cercetărilor sunt cuprinse în studiile Silviei Marinescu-Bîlcu (S. Marinescu-Bîlcu, p. 27–38) și Constantin Iconomu (C. Iconomu, p. 165–200).

Prima lucrare prezintă aportul regretatului Vladimir Dumitrescu la cunoașterea culturii Cucuteni–Tripolie, cel care, așa cum afirmă autoarea, „...s'est presque confondu avec la culture de Cucuteni...”. Introducerea în circuitul științific a noțiunii de fază A-B pe care H. Schmidt o avea în vedere doar ca un „stil tranzitoriu”, realizarea unei tipologiei mai nuanțate a stilurilor picturale pe baza schemei propuse de H. Schmidt, precizările cu privire la evoluția internă a culturii Cucuteni–Tripolie sunt cele mai importante contribuții ale neobositului savant la cunoașterea acestei splendide civilizații.

Constantin Iconomu se oprește asupra altui reprezentant mai puțin cunoscut al arheologiei românești din perioada ei de pionierat, Constantin Dascălu, cel care începând cu anul 1910 va asista, din partea statului român, la săpăturile de la Cucuteni–„Cetățuia”, conduse de H. Schmidt. Participând îndeaproape la săpături, Constantin Dascălu sesizează pentru prima dată că pe „Cetățuia” există un strat intermediar între fazele Cucuteni A și B, și tot el este cel care introduce termenul de **cultură cucutenică**, încetățenit ulterior sub forma de **cultura Cucuteni**. Această cultură, conform opiniei sale, se întâlnește și în alte localități din Moldova de Sus, Galiția, Bucovina și Rusia sud-estică, având analogii în centrele neolitice din Transilvania, zona Mării Baltice și în cultura „egeică”. Cercetările ulterioare au confirmat unele din afirmațiile făcute pe cale intuitivă de către Constantin Dascălu.

Un număr important de lucrări cuprinse în acest volum încearcă să reconstituie latura spirituală a vieții purtătorilor culturii Cucuteni–Tripolie, pe baza unor descoperiri excepționale, care conțin elemente susceptibile de a fi interpretate ca simboluri magico-religioase. Avem în vedere tronul de la Lipcani (I. Mareș, p. 63–68), vasul cu siluete antropomorfe pictate de la Poduri (D. Monah, Gh. Dumitroaia, p. 39–48), macheta de captor de la Berezovka (E. Ovchinnikov, p. 115–120), statueta antropomorfă de la Rakovets (I. Popova, p. 131–140), vasele zoomorfe de la Coșenița, Rogojeni, Văratci și Brănzei III (V. Marchevici, p. 253–262) și statuetele antropomorfe din așezarea Cucuteni A de la Țigănești (M. Florescu, V. Căpitanu, p. 343–358). Toate aceste piese, unele de o mare valoare artistică, sugerează existența, în cadrul comunităților cucuteniene, a unor credințe și manifestări magico-religioase legate de culte cum sunt cele ale fertilității și al Zeiței Mamă, cultul strămoșilor sau cultul solar (vezi interpretarea dată de Marchevici vaselor aviforme). O mențiune aparte merită vasul pictat de la Poduri – „Dealul Ghindaru”. Compoziția picturală în care se regăsesc șase figuri antropomorfe grupate în două metope și alte patru pictate în benzile negre din zona torților, reflectă, în opinia autorilor, o anumită concepție cosmogonică a cucutenienilor din așezarea de aici.

Activitățile cu caracter economic ale purtătorilor culturii Cucuteni fac obiectul unor studii întemeiate pe o abordare

interdisciplinară. Felicia Monah, Dan Monah (p. 39–48) și Eugen Comșa (p. 263–276) propun imagini nuanțate privitoare la principalele ocupații ale cucutenienilor (cultivarea plantelor, creșterea animalelor și vânătoarea), pe baza datelor oferite de analizele arheobotanice și arheozoologice efectuate pe loturi de semințe sau resturi osteologice provenind dintr-o serie de stațiuni, cum sunt cele de la Poduri, Bodești-Frumușica, Mărgineni, Izvoare, Hăbășești, Valea Lupului, Carasa-Miclăușeni, Bălăneasa, Văleni (Piatra Neamț), Traian – „Dealul Fântânilor”, Târpești, Sărata Monteoru, Cucuteni, Trușești, Dumești etc.

Diferitele aspecte ale culturii materiale fac obiectul unor lucrări aparținând Elenei Tsvek (p. 89–114), Victor Sorochin (p. 201–232), Natalia Skakun (p. 141–158), A. Gangan (p. 159–164) și Mihai Boghian (p. 277–242). Locuințele, ceramica, plastica, industria litică, sunt categoriile de inventar luate în discuție de autorii mai sus menționați, relevând pe de o parte, unitatea culturală ce caracterizează un spațiu foarte vast, cuprins între Carpați și Bug, iar pe de altă parte au evidențiat o serie de manifestări specifice ale culturii materiale, pe baza cărora au putut fi evidențiate aspecte culturale regionale în cadrul marelui complex Cucuteni–Tripolie. Elena Tsvek definește un nou aspect cultural regional situat între Nipru și Bug, caracterizat prin preponderența ceramicii cu decor incizat asupra celei cu decor pictat. De asemenea, pe baza materialului furnizat de săpăturile din așezările de la Myropolye, Vesely Kut, Krasnotavka, cercetătoarea din Kiev precizează evoluția internă a acestui aspect cultural regional și delimitează mai multe grupuri cu o evoluție paralelă. Victor Sorochin se oprește asupra locuințelor care ilustrează aspectul cultural Drăgușeni–Jura. Ceea ce particularizează locuințele acestui aspect cultural, comparativ cu cele din aria vestică a culturii Cucuteni, sunt trăsăturile vădit arhaice ale unora dintre acestea: locuințe adâncite, forma ovală sau rotunjită la colțuri etc.; locuințele de suprafață sunt de formă rectangulară, cu platformă, fiind asemănătoare cu cele din restul ariei Cucuteni.

O altă categorie de lucrări au avut ca obiect cronologia internă și sincronismele culturale ale culturii Cucuteni–Tripolie cu civilizațiile învecinate. Astfel, Mircea Petrescu-Dîmbovița (p. 15–25) reconsideră încadrarea cronologică a așezării Cucuteni A de la Trușești, pornind de la cronologia așezării de la Drăgușeni (datată în etapa A₄). Figura de os descoperită la Ștefănești–Botoșani, atribuită de autorii studiului culturii Cernavoda I, pe baza analogiei cu piesa de la Ulmeni–Ilfov (P. Șarduschi et al., p. 69–73), confirmă încă o dată sincronismul cronologic între culturile Cucuteni, faza B₂ și Cernavoda I. Elena Tsvek (p. 121–130) stabilește, pe baza „importurilor” din așezări, ca cele de la Berezovka, Shkarivka, Ziubrykha, Rakovets, Vesely Kut, legăturile pe care purtătorii aspectului est-tripolian le-au avut cu comunitățile vest-tripoliene și cucuteniene, cu purtătorii culturilor din spațiul dintre Dunăre și Tisa (Tiszapolgár și Bodrogkeresztur), cu cei ai culturii Lengyel din Volânia de vest și Podolia, și cu cei ai culturii Gumelnița–Karanovo VI din regiunile Dunării de Jos.

În fine, menționăm un interesant studiu al cercetătoarei americane Linda Ellis (p. 76–87), în care propune noi principii metodologice și teoretice de investigație a fenomenelor arheologice. Luând în discuție conceptul de „cultură

arheologică”, Linda Ellis arată că, adesea arheologii conceptualizează cultura arheologică ca o populație cu frontiere bine definite („population with clearly defined boundaries”). Pentru a depăși limitele unei asemenea percepții care creează granițe false ce nu țin cont întotdeauna de realitățile culturale și istorice, autoarea propune termenul de orizont stilistic („horizon styles”), încetățenit deja în practica arheologică americană. Pe baza clarificărilor metodologice și terminologice expuse în debutul lucrării, dna Ellis se oprește asupra realităților eneoliticului transilvănean și est-carpatic, considerând că acest spațiu corespunde unei zone culturale unice („cultural zone”), Petrești – Ariușd – Cucuteni – Tripolie,

cu un orizont de ceramică incizată/excizată și cu trei orizonturi cu ceramică pictată. În partea a doua a studiului, pornind de la tehnica de modelare și ornamentare a ceramicii pictate, Linda Ellis observă că aceasta implică, în ultimă instanță, relații economice complexe desfășurate pe spații geografice foarte largi.

În finalul expunerii noastre vrem să remarcăm nivelul științific înalt al comunicărilor cuprinse în volumul prezentat. De aceea, sperăm în continuarea, pe viitor, a acestei serii de publicații reluată sub atât de bune auspicii.

OVIDIU COTOI